

ПОЛІТИЧНІ ДИСКУСІЇ В ПОЛЬЩІ ДОВКОЛА ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ (2004-2008 РР.)

У статті на основі методу концептуального контент-аналізу розкрито зміст політичних дискусій у Польщі довкола трьох груп питань. Перше – умови й обставини входження Польщі до ЄС. Друге – особливості ратифікації Конституції ЄС. Третє – дебати у зв'язку з ратифікацією Лісабонського протоколу та Карти основних прав. Головний висновок і урок – вміння досягати понадпартійного консенсусу в справах загальнодержавних і міжнародних на користь усьому суспільству і національним інтересам.

Ключові слова: політичні дискусії, Польща, Європейський Союз, євроінтеграція, унія.

В статье на основе метода концептуального контент-анализа раскрыто содержание политических дискуссий в Польше вокруг трех групп вопросов. Во-первых – условия и обстоятельства вхождения Польши в ЕС. Во-вторых – особенности ратификации Конституции ЕС. В-третьих – дебаты в связи с ратификацией Лиссабонского протокола и карты основных прав. Главный вывод и урок – умение достигать внепартийного консенсуса в делах общегосударственных и международных на пользу всему обществу и национальным интересам.

Ключевые слова: политические дискуссии, Польша, Европейский Союз, евроинтеграция, уния.

Based upon the conceptual content analysis method, the context of political discussions on three issues in Poland is described. The first issue concerns the conditions and circumstances of Poland's entering the EU. The second one concerns the specifics of the EU Constitution ratification. And the third issue concerns the debates on Lisbon protocol and Basic Rights Chart ratification. The major conclusion is the ability to achieve a superparty consensus on internal and international issues for social and national benefits.

Keywords: Poland, EU, entering the EU.

Відомий західний філософ Юрген Хабермас влучно назвав сучасну Європу кризь призму розвитку інтеграційних процесів “Європою на перегонах” [3]. Таке стисле і концентроване узагальнення відображає в акумульованому вираженні всю багатоаспектність, поліваріантність, ба навіть контроверсійність унійної проблематики. Особливо загострилося протиставлення різних варіантів і підходів бачення подальшої еволюції Європейського Союзу після двох “східних” хвиль його розширення – з 1 травня 2004 р. та 1 січня 2007 р., а також повномасштабного долучення нових “східних союзників” до Шенгенської зони (з 21 грудня 2007 р.).

Загалом усі ці процеси покликали до життя або надто рельєфно відтінили кілька груп проблем, пов'язаних із сьогоденням і перспективами новітніх “Об'єднаних Штатів Європи”. З-поміж них виокремимо такі, на наш погляд, найважливіші в сенсі перспективної оцінки тенденцій розвитку Європейського Союзу.

По-перше, впродовж 2004-2007 рр. завершився процес розширення Європейської Унії в східному напрямку. Чи можуть до неї долучитися нові члени, в особі, насамперед, України.

По-друге, куди еволюціонує Європейський Союз із огляду на створення наддержавних структур і прийняття загальноєвропейської Конституції.

Нарешті, по-третє, особливості ратифікації Лісабонського (2007 р.) протоколу і Карти основних прав громадян у межах усіх держав – членів унійного об'єднання.

Окреслені три групи проблем викликали розбіжності у підходах як між окремими “старими” членами Європейського Союзу, так і між старими та новими учасниками загальноєвропейського утворення. Водночас вони зумовили подекуди гострі дискусії в межах самих держав, які входять до складу Європейської Унії. Останнє особливо характерне з точки зору спостереження й аналізу політичних дискусій у Польщі як на державному (різні гілки влади), так і суспільному (політичні партії, громадські об'єднання) рівнях. Надалі ставимо за мету дослідити ці політичні явища, виявити їх причини, суть розбіжностей і можливі шляхи врегулювання, зокрема, з огляду на стиль комунікації та ведення переговорів польськими політичними лідерами. Саме останній аспект видається найцікавішим [10] як у теоретичному ключі, так і з огляду на характер останніх політичних дискусій у Польщі щодо загальноєвропейської проблематики.

Насамперед, вважаємо за доречне і необхідне розкрити теоретичний аспект підґрунтя дебатів між представниками різних польських політичних сил. На підставі вживання найголовніших виразів і слів щодо традиції, вітчизни, державної політики, ставлення до опонентів, послугування мовою емоцій, використання особливих метафор можна вирізнити кілька стилів комунікації та типів відповідного дискурсу, які усталилися в сучасній польській політиці. Зауважимо, однак, що у різних авторів відсутній єдиний погляд на типи таких стилів і дискурсів. Понад те, і останні дискусії в Польщі з унійної проблематики (зокрема, що стосується ратифікації Лісабонського протоколу і Карти основних прав) це підтверджують, польські політичні лідери не мають єдиного стилю комунікації. У залежності від політичної доцільності та конкретної ситуації маніпуляційні та пропагандистські засоби не завжди збігаються із засадничою риторикою відповідної політичної сили або її керівників. Казімеж Ожуг з цього приводу зауважив: “Різні способи політичного мовлення залежні від системи вживання цінностей і політичних переконань, від приналежності до ... партій, угруповань, товариств або союзів. Велика, поза стількома роками розвитку, нестабільність польської політичної сцени зумовлює нестабільність і різномірність політичного мовлення” [6, s. 47-48].

К. Ожуг виділяє три типи політичного дискурсу, які найрельєфніше вимальовуються після 1989 р. [6, s. 44-47]. Перший – романтичний – найбільш характерний для практики і традиції “Солідарності”. Другий – ліберальний – його можна визначити, як “мову раціональних технократів” [6, s. 45]. Третій – популістський – виражається в емоційній насиченості мови, відкидає економічні реалії, скерований на політичні крайнощі, зокрема, контроверсію у вирішенні спільних для Європейського Союзу питань.

На думку Єжи Бральчика [2], натомість, політична комунікація сучасних польських владних сил найповніше відповідає трьом ідеологічно-політичним засадам. Перша – консервативна – характеризує, насамперед, національні угруповання, які сповідують ідеї традиційності, католицизму, патріотизму, самостійності, антикомунізму і послуговуються “твердою мовою” [1, s. 203]. Друга – ліберальна – зорієнтована на почуття відповідальності за державу, підтримку таких цінностей, як громадянське суспільство і парламентська демократія і, водночас, підпорядкування діалогу з противниками власному баченню дійсності. Третя – соціалістична – типовими елементами її виступають відкритість і бажання діалогу.

Згідно з іншим підходом, який репрезентує Уршула Якубовська [4], найголовнішими типами політичного діалогу в Польщі виступають ідеологічний і прагматичний стилі комунікації політиків. З огляду на такий підхід, умовно польських

політичних лідерів можна поділити на дві групи: 1) зорієнтовані на суперництво з опонентами, втім і щодо проблем розвитку Польщі в рамках Євросоюзу, послугуються, як правило, мовою боротьби (Я. Качиньський, М. Боровський, А. Леппер, Р. Гертх); 2) спрямовані на пошук порозуміння і спільних програмних положень, користуються лексиконом мови співпраці (Д. Туск, Л. Качиньський, В. Цімошевич, О. Квашневський, Є. Бузек).

Такий поділ переконливо підтвердили події 2003-2008 рр., пов'язані з підготовкою, входженням і усталенням Польщі в рамках Європейської Унії. Особливо рельєфно це знайшло відображення і в останніх гострих політичних дискусіях довкола ратифікації Лісабонського протоколу і Карти основних прав. У концентрованому вираженні контрверсія проявилася у водорозділі між позиціями двох головних політичних сил – Громадянської платформи (Platforma Obywatelska) та Права і справедливості (Prawo i Sprawiedliwość) і їх лідерів, відповідно – Дональда Туска (нині – прем'єр-міністр Польщі) і Ярослава Качиньського (попередній керівник уряду). Гострі дебати між ними, які, водночас, втягнули у свій вир і навіть негативно позначилися на іміджі президента Польщі Леха Качиньського [7], протягом останніх років заповнили телебачення, газети, журнали й Інтернет.

Політичні дискусії довкола ратифікації Лісабонського протоколу і Карти основних прав мають два принципових виміри [9]. Перший стосується справжнього змісту його рішень. Другий має відношення до самої процедури ратифікації і сенсу забезпечення стабільності польських позицій. Нагадаємо, що Карта основних прав була опрацьована і схвалена (в тому числі з польського боку від імені Єжи Бузека) ще на саміті 2000 р. у Ніцці. За прийняття засадничих прав, як фундаменту Європейського Союзу, висловлювався і Папа Римський Іван Павло II, зазначаючи, однак свою незгоду з тим, що Карта не містить звернення до християнських коренів європейської ідентичності.

Але в нових умовах, коли Польща має висловити свою позицію стосовно сформульованих вище питань уже як держава – член загальноєвропейського грона, чітко (як раніше і з приводу умов входження до Євросоюзу або ратифікації його Конституції) проявилися більші та менші розходження у позиціях головних політичних сил. Зауважимо і зацентруємо увагу на тому, як влучно підмітили Маріуш Мушиньські і Кшиштоф Рак, що це стало наступною у шереху відповідних подій [5].

Так, уже на момент вирішення питання про вступ Польщі до Європейського Союзу польський парламент став на шлях руйнації базових засад європейської демократії – порушив рівновагу влади між трьома її гілками. Погоджувальний протокол, який визначав умови членства Польщі в ЄС, був підписаний прем'єр-міністром і міністром закордонних справ 16 квітня 2003 р. в Афінах. Того самого дня Сейм розпочав роботу над його ратифікацією, а наступного оголосив ухвалу про референдум у цій справі. Однак зробив він це з власної волі, зігнорувавши позицію уряду. Парламент не мав також на той час висновку прем'єра щодо способу ратифікації, як і власне тексту протоколу польською мовою. Виносячи рішення за уряд, Сейм обмежив конституційні повноваження виконавчої влади. Цю ситуацію намагалися приховати і через мас-медіа поширили інформацію, що уряд (згідно з вимогами статті 160 про загальнопольський референдум) зробив подання до Сейму вночі з 16 на 17 квітня 2003 р.

Наступна колізія, пов'язана з політичним протистоянням різних сил у Польщі щодо європейської інтеграції, стосувалася Конституції Європейського Союзу. На цей раз напередодні процедури ратифікації з'явилася компрометуюча Міністерство закордонних справ інформація про те, що підписана польськомовна версія Євроконституції містить понад 200 помилок. Незважаючи на це, тодішній уряд визнав, що немає перешкод до її ратифікації і направив відповідне подання до Сейму. Щоправда, до тексту Конституції була додана інформація про початок міжнародної

процедури виправлення помилок [5, s. 26]. Однак з юридичного боку такий підхід не витримував критики і заперечував можливість ратифікації. “Політичний цирк”, на щастя, напевне, для Польщі, перервали невдалі референдуми у Франції та Голландії.

Тому, на наш погляд, немає нічого дивного в тому, що історія з політичними дискусіями та колізіями в Польщі знайшла нове продовження у зв’язку з ратифікацією Лісабонського протоколу і Карти основних прав. Тим паче, її спровокувало загострення протистояння між різними політичними силами та їх лідерами у зв’язку з достроковими парламентськими виборами, переходом “більшості” до рук Громадянської платформи і, відповідно, зміни керівництва на чолі уряду. Але у Права і справедливості та її лідера Л. Качиньського залишилося ще достатньо сил, щоб серйозно опонувати і навіть неухильно протистояти. При цьому національна загальнодержавна риторика вступає в суперечність з нормами міжнародного права.

Ратифікація Лісабонського протоколу може відбутися двома способами – за згодою Сейму і Сенату або шляхом референдуму. Однак якщо Громадянська платформа і Право і справедливості не досягнуть компромісу, обидві можливості ризиковані. Зауважимо, що при негативному голосуванні в Сеймі вже не можна виносити питання на референдум. Поглянемо, однак, на Конституцію Польщі від 2 квітня 1997 р. Згідно зі статтею 146, уряд укладає міжнародні угоди, так як є їх “правним господарем”. Сейм тільки реалізує пропозицію уряду і вибирає дорогу вираження згоди на ратифікацію – сеймова (2/3 голосів депутатів) чи референдна – і в першому випадку додатково голосує за неї [11]. Як би там не було, але й цей шлях передбачає у найоптимальнішому вираженні досягнення компромісу між головними гравцями – як орієнтованими на суперництво з опонентами, так і прихильниками конструктивної співпраці і прагматичних підходів до вирішення назрілих проблем – на польській політичній сцені.

Незважаючи на всю неоднозначність і колізійність, навіть така ситуація на загал не заперечує основних принципів демократичного розвитку [8], які, зокрема, передбачають і наявність дієвої опозиції. Головне – досягнення понадпартійного консенсусу в справах загальнодержавних і міжнародних на користь усього суспільству і національним інтересам. У цьому серйозний урок польської унійної практики і для України. Наші політичні сили та їх лідери повинні вчитися поступатися своїми корпоративними амбіціями на користь інтересів суспільства та держави, зокрема, у вирішенні міжнародних справ і проблем.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Bralczyk J. O używaniu języka w polskiej polityce w latach dziewięćdziesiątych // *Polszczyzna 2000, Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci.* – Kraków: UJ, 1999.
2. Bralczyk J. O języku polskiej polityki lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. – Warszawa: Trio, 2003.
3. Habermas J. Europa na biegunach // *Polityka.* – 2007. – Nr. 51/52, 22-29 grudnia. – S. 26-27.
4. Jakubowska U. Preferencje polityczne. – Warszawa: PAN, 1999.
5. Muszyński M., Rak K. Zmora traktatowa // *Wprost.* – 2008. – Nr. 14, 6 kwietnia. – S. 26-27.
6. Ożóg K. Język w służbie polityki. – Rzeszów: UR, 2004.
7. Paradowska J. Klęska pod Kurskim // *Polityka.* – 2008. – Nr. 14, 5 kwietnia. – S. 12-14.
8. Pączek E. Wymiary i możliwości polityki w Polsce na przełomie tysiącleci. – *Wrocław: PWSZ, 2007.* – S. 59-74.
9. Safian M. Magiel lizboński // *Newsweek.* – 2008. – Nr. 14, 6 kwietnia. – S. 30-31.
10. Walerian B. Style komunikacji w wypowiedziach liderów polskich partii politycznych // *Zbliżenia cywilizacyjne: Zeszyty naukowe.* – T. II. – *Wrocław: PWSZ, 2006.* – S. 245-265.
11. Wyrozumska A. Umowy międzynarodowe. Teoria i praktyka. – Warszawa: PAN, 2007.